

Franc Jeza v mojem spominu

Na Franca Jezo imam tri spomine, ki jih rad posredujem prisotnim na današnjem simpoziju, katerega prirčno pozdravljam in se zahvaljujem Društvu slovenskih izobražencev za njegovo organizacijo.

Prvi spomin: Bilo je zgodaj zjutraj sredi petdesetih let, ko vidim Franca Jezo, kako gre z naglimi koraki po Ulici Fabio Severo proti sedežu slovenskega tržaškega radia z veliko torbo v rokah. V tej torbi je bila dramatisirana zgodba, ki jo je pisal v svojem stanovanju na Opčinah vso noč. To mi je razkrila uslužbenka na radiu in še dodala, da so že navajeni, da Jeza prinese objavljeni tekst v takih urah, ker on pač rad dela ponoči, ker je tako lahko bolj skoncentriran pri pisanju. Kot dvajsetletnik sem takoj začel občudovati vztrajnost in moč tega suhljatega moža, o katerem sem že prebral mnogo tekstov, katerih vsebina se mi je vedno zdela zelo živa in vedno aktualna. Velik časnikar torej. Drugi spomin.

Sredi šestdesetih let sem bil odgovorni urednik mesečnika Most, glavni urednik pa je bil Aleš Lokar, ki je pravkar

končal ekonomsko fakulteto in postal že asistent ekonomske fakultete v Anconi v Markah, torej v srednji Italiji. V uredništvu Mosta je bilo kar precej ljudi, med njimi naj omenim Vladimirja Vremca, Stanka Janežiča, Borisa Podrecco, Vinka Beličiča. Nekega dne je Franc Jeza izročil svoj prispevek Alešu Lokarju, ki pa je imel do teksta svoje pomisleke in te pomisleke izrazil tudi osebno Francu Jezi. Z vsebino teksta nisem bil nikdar seznanjen ne s strani Aleša Lokarja ne s strani avtorja Jeze. Bil sem pač samo odgovorni urednik in v tem svojstvu sem le odgovarjal pred oblastmi za vsebino prispevkov v Mostu. Naneslo pa je, da sem že nekaj dni po tem dogodku srečal Jezo, ravno tako v bližini slovenskega tržaškega radia, ki pa me je tokrat bolj ostro pogledal in zinil en sam stavek: "Jaz nobene cenzure ne trpim, ker sem zaradi tega že dovolj trpel v komunizmu." Stavek, ki ga nikdar ne bom mogel pozabiti, posebno v teh mojih letih, ko mi je naša slovenska preteklost kar dobro znana.

Tretji spomin. Bilo je tam nekje v začetku šestdesetih let in Franc Jeza je

nas mlade študente povabil na sestanek, na katerem naj bi razpravljali o sedanjosti in prihodnosti slovenskega naroda. Vabilu smo se seveda odzvali in dobili smo se v neki gostilni na Ulici Udine v Trstu (če se ne motim je bilo tej gostilni ime Al gambero). Bilo nas je tam okrog deset po številu, a se vseh obrazov ne morem spomniti. Jeza je po krajšem, a zelo izčrpnem uvodu zelo jasno govoril o tem, da moramo biti pripravljeni, ker bo prej ali slej prišlo do rojstva slovenske države, ker se bližajo časi, ko bodo tudi mnogi manj številčni narodi dosegli svojo totalno samostojnost ne samo v Evropi sami, temveč tudi v Afriki in Aziji, ker so pač pred nami epohalne zgodovinske spremembe. Dobro se spomnim tudi, da je govoril o gospodarski krizi Jugoslavije in da se bo Slovenija enkrat za vselej naveličala biti glavni steber reševanja ekonomske krize, ki se je že globoko zasidrila v ves jugoslovanski gospodarski prostor. Pa tudi dejstvo, da ima Jugoslavija v svojih mejah Srbe in Hrvate, ki se med seboj nikakor ne morejo razumeti,

pa še Bošnjake, Makedonce, pa zraven še vsaj tri glavna verstva, vsega tega čas ne bo prenesel in njen konec je neizogiben. Prav tako je dejal, a ker nismo o sestanku napisali nobenega zapisnika, niso Jezove besede nikjer izdane, a so bile kasneje natisnjene v njegovih številnih brošurah, ki jih je napisal na to tematiko in sam razdeljeval po Trstu na avte z jugoslovansko registrsko tablico. Jezovemu uvodu je sledila debata, v katero smo posegli skoro vsi prisotni. Po diskusiji je Jeza spet spregovoril, se nam zahvalil za konstruktivne besede in predloge in že je on sam takoj predlagal, da si že na tem sestanku porazdelimo naše vloge in tudi ministrstva bodoče slovenske vlade, ker čas hitro beži in mi ne smemo zamuditi ugodnega trenutka, ki bo gotovo prišel kmalu in ta nas ne sme najti nepripravljene. Jezove trditve so se nam zdele stvarne in dalekovidne, posebej, ko je dejal, da so pri teh naših letih postali po koncu druge svetovne vojne v Sloveniji ministri ljudje kot Edvard Kardelj, Boris Kidrič, Boris Zihlerl in drugi, ki so bili takrat

istih let kot mi danes, zbrani na tem sestanku. In kmalu so začela prihajati na dan tudi imena. Dobro se spomnim, da je bil kot kandidat za ministra za zunanje zadeve in svetovno diplomacijo predlagan Saši Martelanc, Marjan Bajc za ministra za notranje zadeve, Franc Mljač za ministra za obrambo in vojsko, jaz za ministra za kulturo in šport, Segij Bandelj za ekonomijo in bančne posle. Drugih predlogov in imenovanj se nikakor ne morem spomniti. Moja pripomba k omenjenim resničnim dogodkom je tale. Leta 1955 sem maturiral na slovenskem klasičnem liceju v Trstu in se takoj odločil za vpis na slavistično fakulteto Univerze v Ljubljani. Najel sem si zasebno sobo pri daljnih sorodnikih v Ljubljani, na Župančičevi cesti oz. ulici. Tam sem bil že skoro tri mesece, ko mi gospodinja nekega dne nepričakovano da odpoved, ker mojo sobo nujno rabi za svojega sina. Iskal sem sobo po vsej Ljubljani. Nič. Pa tudi štipendije nič in hrane prav tako. Nekaj dni so me vzdrževali prijatelji Petelinovi na Predjamski ulici pod Rožnikom, potem

pa kovček v roke in s prvim jutranjim vlakom sem nekega meglenelega in tudi deževnega dne dal Ljubljani slovo. Doma me je profesor Jože Peterlin razveselil, ko me je prek prijatelja Gregorja Pertota povabil, naj se pridružim igralski družini Radijskega odra.

Pa še to za zaključek. Balincal sem na igrišču v Nabrežini, ko se mi med odmorom približa znanec, tudi balinar, ki mi je dobesedno dejal tole: "Drago, prišel je čas, ko Ti moram nekaj razkriti. Ko si bil jeseni leta 1955 na slavistiki v Ljubljani, nas je kot že večkrat prej obiskala Tončka Čok in smo skupno obravnavali tudi Tvoj problem. Bila je še kar nekam znosna debata, pa se dvigne neki študent, seveda tržaški, in z neko besnostjo v sebi zakriči: 'Tega gada pa že ne bomo gojili na svojih prsih. In debate je bilo konec.'" Tako moj prijatelj balinar, ki sem mu zelo hvaležen za osvetlitev vsega ozadja mojega študija slavistike na Univerzi v Ljubljani. Škoda le, da mi ni tega zaupal že prej, ampak šele po petinšestdesetih letih.

Drago Štoka

V Trstu, 20. septembra 2024